

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МИКОЛАЇВЩИНИ В РОКИ ПЕРЕБУДОВИ

Ельвіра Паюл

Науковий керівник
Дмитро Нефьодов

Учасники екологічних і соціальних рухів усвідомили необхідність політичної боротьби для вирішення екологічних проблем. Валерій Бойченко, який був активним учасником громадських організацій, відіграв важливу роль у створенні Народного руху України (НРУ) на Миколаївщині.

Після публікації реформаційної програми НРУ в "Літературній Україні," ідея руху отримала підтримку від активістів Миколаївської екологічної асоціації. Ігор Грасевич був координатором ініціативної групи підтримки створення НРУ. Установчі збори Національної федерації відбулися 19 серпня 1989 року, незважаючи на спроби влади заборонити їх проведення. Таким чином, несприятливі обставини не зупинили рух і його активістів, і Ігор Грасевич став першим лідером НРУ в області [3, с. 17].

Миколаївська обласна організація Народного руху України (НРУ) має структуру, в якій обласний орган виконавчої влади виступає постійним органом управління. Керівні посади в організації включають голову організації, голову правління, голов фракцій руху в обласній та міській раді обласного центру. Регіональний виконавчий орган визначає політику та стратегію організації та взаємодіє з органами влади, політичними партіями та громадськими організаціями. Однак після початку діяльності Миколаївської обласної організації НРУ з'явилися провокаційні наклепи та обвинувачення в "націоналістичних" публікаціях [9, с. 121-122].

На засіданні Координаційного комітету миколаївського руху було обрано головою організації Володимира Рукавишнікова, а також створено Комітети на місцях з координаторами на різних напрямках діяльності [4, с. 143]. Миколаївський крайовий здви́г спрямований на українське національно-культурне відродження та підтримку української мови та культури. Рух використовує масові дії, мітинги, демонстрації та "неофіційні" газети та листівки для агітаційно-пропагандистської діяльності.

На початку 1989 року Миколаївський регіональний рух Національного Руху України (НРУ) розпочав свій розвиток, поширюючись у більшості міст і обласних центрах регіону, особливо там, де вже існували інші неформальні об'єднання. У деяких випадках НРУ був першою організацією, яка виникла в цьому регіоні. У 1990 році створилися регіональні відділення, включаючи Снігурівку, яка виявилася активним прихильником ідей українського національного відродження та стала ініціатором обласної філії ТМУ [5, с. 1].

Різні частини регіону підхопили ідеї руху та почали агітацію за зміни, що знайшли відображення в програмі НРУ. Наприклад, активісти вірять у рух у Вознесенську, Очакові, Березані, Веселиновому, Снігурівці, Березнегувату, Єланці, Казанці, Доманівці та Южноукраїнську, серед інших міст [8, с. 2].

Міська організація НРУ в Южноукраїнську була зареєстрована у серпні 1990 року, а після оприлюднення "Плану НРУ" місцеві активісти почали

впроваджувати цей план, встановлюючи інформаційні вивіски на підприємствах та проводячи роз'яснювальну роботу, зокрема на вулиці Радянській в Миколаєві.

У той час, газета "Південна правда" опублікувала інтерв'ю секретаря ідеологічного активу Ленінського райкому КПУ Миколаївської області, в якому говорилось, що з активізацією українського народного руху, його активісти використали труднощі в країні і займалися наклепами на КПРС, партію і радянські установи. Установчий з'їзд Всенародного Союзу підтвердив цю інформацію. Відзначалася атмосфера відвертого націоналізму, нападки на комуністичну партію та заклики до боротьби за владу [6, с. 2].

З архівних матеріалів відомо, що секретар Миколаївського обкому КП(б)У, Л. Шараєв, прийняв постанову (21 лютого 1989 року) щодо програми роботи партії, виконуючи Доручення ЦК КПУ від 30 січня 1989 року, спрямоване на боротьбу зі спробами створити опозиційні політичні структури [7, с. 52].

Екстремістські сили неформальних організацій використовували складнощі економічної та соціально-політичної ситуації як розсадник миттєвих оцінок і спекуляцій. Це призвело до необхідності посилення протидії деструктивним уявленням про роботу неформальних організацій і залучення широкої громадськості [7, с. 58].

Комуністичні ЗМІ продовжили поширювати свій вплив, особливо через неофіційні газети. Обком держбезпеки втручався в роботу Миколаївської крайової організації УНР. Члени Соціал-демократичної партії та голова Миколаївського МВС звернулися до обласної ради народних депутатів стосовно пропаганди, ЗМІ та зв'язків з громадськими організаціями. Скарги були подані згідно з законом, що регулює розповсюдження ЗМІ.

Також регіональна рада народних депутатів працює над сприянням співпраці та залученням конструктивних сил регіону, політичних партій та громадських організацій, що діють в межах закону. У цей період «рух» та інші неформальні організації почали атакувати ленінізм і В.І. Леніна як особистість, розповсюджуючи спірні дані та інформацію.

У руху "Рух за перебудову" були висловлені деякі актуальні заяви, зокрема щодо закликів до суспільства без привілеїв і статусних пільг. Різні регіональні організації цього руху мали відмінності в розмірах та активності. Існувала співпраця з КДБ, проте пізніше лідери руху вирішили припинити цю співпрацю через негативні наслідки. Компартія України спостерігала нестабільність та політичну напругу в Україні, особливо в зв'язку з новими громадсько-політичними інституціями та антикомуністичною програмою.

Під час подій, описаних в тексті, жителі Миколаєва та інші громадяни України проводили пікети перед Верховною Радою з вимогою відставки уряду, деполітизації армії та протистояння угоді про Союз з Радянським Союзом. Під час цих подій активісти були взаємодіяли з міліцією та ОМОН, і відбувалися інциденти, в результаті яких деякі учасники отримали легкі тілесні пошкодження та збитки.

Також, в цей період, КПУ повідомила громадськість про вандалізм, який був спричинений активістами руху щодо пам'ятника В.І. Леніну в різних областях України [10, с. 171]. Ця акція спровокувала обурення представників КПУ, які закликали інтелігенцію писати листи на підтримку своєї опозиції.

На II Всеукраїнському з'їзді Народний Рух висловив своє переконання, що Україна має змінити політичну систему і стати незалежною від Радянського Союзу,

вважаючи це необхідною для уникнення катастрофи. Рух підкреслював необхідність зміни політичного та економічного ландшафту в Україні та об'єднання всіх патріотичних сил в країні [2, с. 178].

Проте, деякі представники місцевої газети "Старий Миколаїв" намагались змалювати активістів руху як екстремістів і виражали сумнів у їхній справедливості та масовій підтримці.

13 січня 1990 року Велика Спортивна Рада провела третю позачергову сесію, присвячену Дню Соборності України. Під час цих засідань було визнано Акт Злуки Української Народної Республіки і Національного Союзу, виконаний 22 січня 1919 року, як символ єдності народу та землі. Виразили бажання встановити 22 січня як День Соборності України та проводити щорічні масові заходи в цей день [1, с. 160].

21 січня було організовано "живий ланцюг" на трасі Київ-Житомир-Рівне-Тернопіль-Львів-Івано-Франківськ з участю близько 450 тисяч осіб для відзначення Дня Українських Соборів [1, с. 160].

Важливим моментом стало обговорення можливості перетворення Українського Народного Руху на політичну партію [11, с. 1]. Однак рішення про це так і не було прийнято через розділені думки щодо цього питання. Також рух активно взяв участь у виборах народних депутатів до Верховної Ради та місцевих рад, де Комуністична партія створила ускладнення для реєстрації незалежних кандидатів. Миколаївська обласна організація НРУ висунула численних кандидатів на різні посади в органах влади та радах.

У 1990 році агітаційні роти та неформальні громадські організації в Україні стикалися з дискримінацією і обмеженнями у доступі до засобів масової інформації. Для реклами продукції ще існували такі засоби, як мітинги та самодрук, особливо на друкарських машинках: листівки, маніфести тощо [9, с. 6].

Етап реєстрації кандидатів на посади народних депутатів став складним через неприйняття представників неформальних громадських організацій. Бюрократичні методи, такі як халяви, перевірки та переогляди, стали поширеними практиками. Учасники неформальних громадських організацій висловлювали недовіру владі та вимагали перегляду реєстрації кандидатів.

Масові протести та мітинги, які супроводжували цей процес, призвели до підірвання авторитету державних органів. Миколаївська обласна організація Народного Руху виступила проти цього неприйняття та підтримала телеграму від представників українського мовознавчого товариства.

Незважаючи на труднощі, деякі представники неформальних громадських організацій були обрані на посади депутатів. Миколаївська обласна організація Народного Руху завоювала вплив і стала важливим фактором у політичній системі регіону.

Література

1. Бажан О.Г., Данилюк Ю. З. Український національний рух: основні тенденції і етапи розвитку (кінець 1950-х – 1980-ті роки) / НАН України. Інститут історії України. Київ: Рідний край, 2000. 232 с.

2. Барцьось В.В. Змагання Народного Руху України за втілення програмних положень в соціально-економічній сфері української держави (кінець 80-х – 90-х років ХХ ст.). *Інтелігенція і влада*. Серія: Історія: громадсько-політ. наук. збір. Одеса: Астропринт, 2009. Вип. 15. С. 102-115.

3. Бойко О. Д. Україна в 1985-1991 рр.: основні тенденції суспільно-політичного розвитку: монографія. Київ: ІПіЕНД, 2002. 306 с.
4. Гарань О. Убити дракона. З історії Руху та нових партій України: монографія. К.: Либідь, 1993. 198 с.
5. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія: монографія. Одеса: Астропринт, 1997. 380 с.; іл.
6. Горбачук Д., Зубарев О. Русифікаторська мовна політика в Україні у 70–80-х роках ХХ століття. *Донецький вісник наукового товариства ім. Шевченка*. Мова. Т. 16. Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім. 2007. С. 175–189.
7. Губанова Ю. О., [Павленко Ю.О.] Соціально-економічна криза та культурно-політичне життя на Миколаївщині в період «Перебудови» (1985-1991 рр.). *Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 3-4 липня 2015 р.). Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2015. С. 77–80.
8. Діденко Ю. Народний Рух Миколаївщини: 20 років з Україною. *Український південь*. 2009 № 30. 8 серпня.
9. Павленко Ю. О. Єврейська громада Миколаївщини в 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. *Історичні мідраші Північного Причорномор'я* / голов. ред. М. М. Шитюк. Випуск V. Том. I. Миколаїв: Шамрай, 2016. С. 281–284.
10. Павленко Ю. О. Миколаївщина в другій половині 60-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.: історіографія проблеми. *Мандрівець*. 2016. № 2. С. 57–61.
11. Павленко Ю. О. Стан сфери охорони здоров'я жителів Миколаївщини в другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст. *Сасівські читання: історико-археологічні та етнологічні дослідження у контексті гуманітарного розвитку європейського суспільства* : матеріали VI Міжнародної наукової конференції (15-16 квітня 2016 р.). Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. С. 94–96.

РУХ ОПОРУ ОКУПАЦІЙНОМУ РЕЖИМУ НІМЦІВ В УКРАЇНІ (1941-1944 рр.)

Вадим Політай

Науковий керівник

Наталія Петренко

Після нацистського нападу на Радянський Союз були окуповані величезні території. Уже в 1941 році нацистські загарбники захопили частину України з населенням близько 42 мільйонів людей. Гітлерівці намагалися швидко дістатися до столиці СРСР і одночасно закріпити свої позиції на захоплених територіях. Але їх план блискавичної війни, відомий як «бліцкриг», не вдалий, і конфлікт набув тривалого характеру, а населення страждало від окупації.

Гітлерівський окупаційний режим в Україні (1941-1944 рр.) був одним із найжорстокіших періодів в історії українського народу. Після вторгнення